

„Polonistyka musi być jednak wielogatunkowa: od laboratoryjnego języka sympozjów do przystępnej, pięknej sztuki pisania” mówił Jerzy Ziomek w wywiadzie opublikowanym w 1979 roku na łamach ówczesnej „Polonistyki”.

Stwierdzenie to jest aktualne jak nigdy dotąd. Anegdotyczne już siadanie przy osobnych stolikach podczas konferencji teoretycznoliterackich strukturalistów i hermeneutów przeszło do historii. Chcemy dyskutować, wymieniać myśli, wchodzić w spory z poczuciem, że „jedynie słusznych” teorii już nie ma. Myśli rozwijają się w procesie przyjmowania faktu istnienia różnorodności spojrzeń kreujących samozwrotnie sam akt poznawczy.

Powiedziałabym dziś – polonistyka musi być wielogatunkową i wielostylową sztuką mówienia i pisania, otwartą także na strefy, w których nie obowiązuje konwencjonalna moc jednoznacznego nazywania. Namysł nad naszą literaturoznawczą mową składa się też z momentów braku, niegotowości, wahania, a nawet błędu. Który gatunek to wytrzyma? Który styl to ogarnie? Rodzi się pytanie, jak nie zatracić możliwości uchwycenia momentu rodzenia się jeszcze niegotowych formuł i jeszcze nienazwanych gatunków wypowiedzi, które powstają – mówiąc językiem wyobraźni Brunona Schulza – gdzieś „na początku czasu”, „w trzynastym miesiącu”, rozkwitają na początku myśli, rozwijają się w dialogu, dyspucie, polemice, sporze, jako pomysły tkwią już w liście, mailu, słyhać je w rozmowie, rozrastają się w dyskusji panelowej. Żywa mowa stwarza myśli – chciałoby się powiedzieć – „na chwilę”, by w zapisie utrwalić ich kształt. Słowa zapisane, wbrew Platonowi, nie uwalniają nas od pamięci, pismo nie jest drugorzędne i podporządkowane mowie. Pismo żywi się także niegotowością, chwiejnością, prowokując wielogłosowy ruch myśli. Pismo „wydarza się”. Bywa, że jest równocześnie retoryczną korekcją i redakcyjną korektą, siłą eliminującą definitywnie słowa, ostatecznym wykreśleniem, ale i, wprowadzającym palimpsestową nierozstrzygalność, przekreśleniem. Pismo zawiera zarówno przestrzeń kreacji, jak i obszar unicestwiającego procesu wymazywania. Jeśli przyjąć, że nasze czytanie jest aktem performatywnym, to, wchodząc w kontakt ze sztuką, stale unieważniamy barierę między sobą a dziełem, z którym obcujemy. Odbierając sztukę, stajemy się sami zarówno jej kreatorami, jak i przedmiotami procesu tworzenia. Mocą performatywności sztuki jest, jak się wydaje, właśnie jej wielogłosowość.

„Przestrzenie Teorii” chciałyby pozostawić margines różnorodności słowa, być obszarem otwartych ekspresji, prowokować osobiste formy pisania o sztuce, które byłyby autorskimi gatunkami jednostkowymi. Teksty takie, eksponując niepowtarzalność danej sytuacji, momentu, chwili, osobistego charakteru pisania, paradoksalnie, ujawniają niezwykle wyraziście głosy innych, a tym samym stają się każdorazowo (nawiązując do określenia Marii Poprzęckiej) „innym obrazem”.

W pisaniu, jak w malarstwie, w ostrych kontrastach kolorów mogłyby zniknąć półcienie, smugi, wszelkie jego niedoskonałości. Piękno jednostkowego ładu zostaje dopełnione pięknem wielokrotnego rozproszenia, dlatego nie tylko polonistyka, lecz cała humanistyka musi być dziś wielogłosowa.

Anna Krajewska